

УДК 37.013:7.071.4

Гуріч З. В.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ "РЕГІОНАЛЬНА ХУДОЖНЯ ОСВІТА"

У статті обґрунтовано авторську дефініцію "регіональної художньої освіти". Узагальнено, що мистецьку освіту варто розглядати як процес, спрямований на творчий розвиток особистості, її спеціальних здібностей, моральних, етичних, естетичних та духовних якостей. Сутність художньої освіти полягає в здатності образотворчого мистецтва формувати гармонійну особистість, надавати їй можливість перетворювати цінності суспільного досвіду через сприйняття творів мистецтва в особистий досвід у процесі здійснення творчого акту. Визначено, що художня освіта визначається як процес професійної підготовки майстрів образотворчого, декоративно-прикладного і промислового мистецтва, архітекторів, мистецтвознавців, художників-педагогів. На основі праць сучасних представників мистецької освіти з'ясовано, що поняття "мистецька школа" вживається для трактування умовних узагальнених рис образно-пластичної мови, яка, притаманна певному осередку, регіону окремо взятої нації (національна школа) або окремому навчальному закладу, майстру-митцю. Водночас поняття "художня школа" вживається для визначення напряму у мистецтві, побудованому на засадах організаційно-творчих принципів, поглядів, традицій.

Ключові слова: освіта, мистецька освіта, художня освіта, педагогіка мистецтва, мистецька школа, художня школа, регіональна художня освіта.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день необхідність вивчення проблем розвитку регіональної художньої освіти зумовлена реформуванням освітньої системи, що передбачає гуманізацію та гуманітаризацію навчання, формування національної свідомості особистості, актуалізацію прогресивних ідей педагогів, митців. Розбудова національної системи художньої освіти в Україні передбачає відновлення освітніх і мистецьких традицій у контексті інтеграції країни у європейський освітній простір.

Дослідження історії художньої освіти регіонів є важливим напрямом історико-педагогічних пошуків. У зв'язку з цим звернення до художньо-педагогічного досвіду регіонів може стати підґрунтям для вдосконалення художньої освіти в сучасних соціокультурних умовах.

Аналіз досліджень і публікацій. На ціннісній основі розвиток освіти як пріоритету сучасного суспільства акцентували увагу такі науковці як І. Зязюн, О. Рудницька, О. Хижна, Р. Шмагалю. Культурологічні аспекти розвитку мистецької освіти, мистецької педагогіки висвітлювали такі вчені як О. Михайличенко, О. Отич, Г. Падалка. Окремі аспекти розвитку художньої освіти в регіональному контексті досліджували: О. Волинська (Галичина), І. Небесник (Закарпаття), О. Попик (Хмельничина), О. Пунгіна (Херсонщина), І. Хілько (Буковина) та ін. Однак у працях дослідників фрагментарно досліджено та обґрунтовано поняття регіональної художньої освіти. Тому метою статті є визначити сутність поняття "регіональна художня освіта".

У сучасних довідкових джерелах визначено поняття "освіта" як процес і результат засвоєння людиною досвіду поколінь у вигляді системи знань, умінь та навичок, оволодіння способами пізнавальної діяльності й формування системи поглядів і переконань, становлення громадської позиції або як цілеспрямований процес виховання й навчання в інтересах людини, суспільства й держави, що супроводжується констатацією досягнень тих, які навчаються, за встановленими державою освітніми цензами [4, с. 91]. Слушною є думка теоретика мистецької освіти в Україні О. Рудницької, яка визначає сутність освіти як процес та результат формування якостей особистості засобами навчання і виховання відповідно до норм духовної культури і цінностей суспільства. [10, с. 34]. Зважаючи на це, під поняттям "освіта" ми розуміємо процес і результат навчання й виховання особистості, удосконалення її здібностей, у процесі якого вона досягає соціальної зрілості, індивідуального зростання, рівня цілісного світогляду.

У сучасних працях (Г. Падалка, Г. Сотська, Р. Шмагалю, О. Щолокова) щодо понять "художня освіта" і "мистецька освіта" не має єдиної думки. Словник української мови пропонує наступні тлумачення:

"художній": – 1. Який стосується мистецтва, відтворення дійсності в образах. 2. Який стосується діяльності в галузі мистецтва, пов'язаний з мистецтвом. Який стосується діячів, працівників мистецтва. Який стосується навчання, підготовки працівників мистецтва... [11, с. 169];

"мистецький" – 1. Стос. до мистецтва, до відображення дійсності в художніх образах; художній. 2. Стос. до діяльності в галузі мистецтва (напр. мистецькі навчальні заклади). 3. Стос. до митців, діячів мистецтва. 4. Який виконується, здійснюється з великою майстерністю; майстерний" [11, с. 719]. Таким чином, означення "художній" більш доцільне для визначення процесу навчання, а відповідно й освіти, а "мистецький" для визначення приналежності до сфери мистецтва або характеристики якості видів мистецтва.

О. Рудницька вперше визначила сутність поняття мистецької освіти як предмета наукових досліджень і у контексті педагогічного явища узагальнила характерні риси, що відрізняють її від інших галузей навчання і виховання. За визначенням науковця, мистецька освіта – це освітня галузь, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та удосконалення власної почуттєвої культури [10, с. 34].

С. Волков розглядає мистецьку освіту як систему, яка базується на цілеспрямованому процесі формування духовної сфери особистості через досягнення накопичених людством мистецьких цінностей і продукування творів мистецтва в процесі виховання. Як модель навчання система мистецької освіти синтезує мистецтво, науку й практику в русійні чинники систем вищого порядку – культури, освіти, мистецтва [2, с. 7]. Надані визначення, на нашу думку, мають більш мистецтвознавче, ніж педагогічне звучання, яке не відбиває завдань засвоєння образотворчої грамоти і розвитку творчої ініціативи в практиці створення художнього образу.

О. Хижна розуміє поняття мистецької освіти як "процес духовно-практичного досягнення мистецтва, спрямований на становлення духовності особистості у всьому спектрі моральних, етичних, естетичних проявів, її ціннісних ставлень до явищ культури та соціуму" [12, с. 46]. Учена обґрунтовує поняття художньо-педагогічної освіти, яку характеризує як важливий механізм культурної спадкоємності, як форму збереження і розвитку культурного надбання нації і всього людства, як важливий ресурс духовного відродження і стратегічний напрям державної політики.

Обґрунтованою, на нашу думку, є визначена Г. Падалкою сутність мистецької освіти як процес і результат освоєння суб'єктом істотних властивостей навколишньої дійсності, відтвореної у художніх образах, відповідно зміст мистецької освіти – "спрямована на загальний і художній розвиток особистості система педагогічно адаптованих художньо-практичних умінь, навичок, знань, досвіду ціннісного ставлення до мистецтва, досвіду творчої діяльності" [8, с. 3].

Отже, мистецьку освіту. На наше переконання, варто розглядати як процес, спрямований на творчий розвиток особистості, її спеціальних здібностей, моральних, етичних, естетичних та духовних якостей. Незважаючи на неоднозначність трактування, у науковій літературі мистецька освіта поділяється за основними видами мистецтва і включає музичну освіту, хореографічну освіту, театральну освіту, художню освіту.

Художня освіта визначається як форма підготовки майстрів образотворчого, декоративно-прикладного і промислового мистецтва, архітекторів-художників, мистецтвознавців, художників-педагогів [4, с. 355]. За визначенням О. Волинської, художня освіта є самостійним напрямом мистецької освіти та визначається як сукупність теоретичних і практичних надбань, світоглядних позицій у галузі образотворчого мистецтва, які можуть бути використані у процесі підготовки художників-педагогів, художників, митців-ремісників й найголовніше – нового покоління людей, здатних творчо мислити [1, с. 5].

І. Шкелебей зазначає, що художня освіта забезпечує глибоке пізнання життя, формує естетичні погляди та смак, розвиває духовні потреби людини, її моральні якості. Учена вважає, що під впливом художніх образів безпосередні почуття переходять в естетичні уявлення суб'єкта, в яких духовність набуває свого реального вираження як ціннісний акт спілкування з прекрасним. Художня діяльність розвиває певні моральні норми по відношенню до себе та оточуючого світу. У художньо-творчому процесі людина набуває стійкої потреби в спілкуванні з образотворчим мистецтвом, що проявляється у прагненні задовольняти її естетичні потреби [13, с. 4-5]. Отже сутність художньої освіти полягає в здатності образотворчого мистецтва формувати гармонійну особистість, надавати їй можливість перетворювати цінності суспільного досвіду через сприйняття творів мистецтва в особистий досвід у процесі здійснення творчого акту.

Не менш важливим у контексті визначення сутності регіональної художньої освіти є аналіз понять "мистецька школа" та "художня школа". Для першого Р. Шмагало пропонує визначення: "стійкий механізм реалізації зображальної грамоти за допомогою формальних і неформальних правил, принципів, норм та організації, покликаний збагатити людину знаннями видів мистецтва та галузей художньої діяльності, озброїти її вміннями та навичками, необхідними для духовного, професійного та творчого саморозвитку у створенні, розповсюдженні та вивченні художніх цінностей" [14, с. 10].

Відтак, ми можемо зазначити, що поняття "мистецька школа" вживається для трактування умовних узагальнених рис образно-пластичної мови, яка, притаманна певному осередку, регіону окремо взятої нації (національна школа) або окремому навчальному закладу, майстру-митцю. У той же час поняття "художня школа" вживається для визначення напрямку у мистецтві, побудованому на засадах організаційно-творчих принципів, поглядів, традицій, у тому числі й прийомів створення творів мистецтва, і ґрунтується на характеристиці особливостей, естетичного ставлення до матеріалу, відчуття пластичної і колористичної гармонії, ритму, орнаменту тощо [7]. Крім того, поняття "художня школа"

означає закономірності художнього трактування образів збереження та передачі досвіду, виробленого певним історичним часом, національними та регіональними культурами. Художні школи – це об'єднання однодумців, що надають уявленням про красу виразного образу в конкретному виді мистецтва. Цей досвід стає джерелом самоідентифікації етносів, народів, історичних епох, культурних регіонів. Тому можна сказати, що термін "художній" краще відбиває багатоаспектність "школи" [7]. Саме тому найбільш загальне поняття мистецької школи – це національна художня школа. Це художній доробок усіх творчих сил нації як певного духовного цілого, не пов'язаний з діяльністю конкретних інституцій (академії мистецтв, мистецькі школи, художні майстерні тощо). Отже, національна художня школа – це явище синтезу художнього життя конкретної нації у властивих їй рисах, у наявній неповторності, що формувалася впродовж тривалого історичного періоду. Національна художня школа творить цілісний образ часу та образ народу у властивій йому своєрідній життєвості.

А. Волощук, досліджуючи персонологію розвитку регіональної художньої освіти Закарпаття, зазначає, що регіональні особливості становлять: "поєднання здобутків місцевої художньої школи з педагогічним досвідом, напрацьованим в умовах українських регіонів та європейських мистецько-педагогічних традицій; потяг суспільства до духовно-мистецьких цінностей в атмосфері національно-культурного відродження; збереження традиції народної культури та мистецтва [3, с. 135]. Дослідниця пов'язує розвиток художньої освіти з синтезом національних традицій, регіональної специфіки та впливу європейських мистецьких шкіл, традицій.

І. Красюк аналізуючи чинники становлення художньої освіти на Лівобережній Україні, відзначила таку її специфіку, як "переплетіння академічних підходів і традицій професійної підготовки в межах художньо-ремісничої і промислової освіти", "геополітичні, географічні фактори, які визначили своєрідність національного та етнічного складу, станового розподілу населення", а також "генетично споріднені традиції способу життя, матеріального виробництва й мистецтва" [6, с. 8–9]. На цій основі можна визначити, що ключове значення для розвитку регіональної художньої освіти мали економічні, загальнокультурні, географічні чинники, а також внутрішні трансформації мистецьких, декоративно-ужиткових, образотворчих традицій.

О. Попик, визначаючи специфіку розвитку художньої освіти на Поділлі, виділяє особливості професійної художньої освіти регіону, керуючись такими критеріями, як: рівень розвитку народних художніх промислів: просвітницька діяльність художників-педагогів, спрямована на популяризацію українського образотворчого мистецтва; здобуття вищої художньої освіти тощо [9, с. 176]. Автор зосереджує увагу на такому пріоритеті розвитку художньої освіти, як наявність когорти митців, педагогів, які репрезентують мистецькі традиції в образотворчому мистецтві, в мистецько-освітньому середовищі, привносять їх у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

На основі аналізу праць дослідників з проблеми розвитку художньої освіти регіонів можемо сформулювати власну дефініцію "**регіональної художньої освіти**" – процес навчання в освітніх закладах, що базується на законах та технологіях створення витвору образотворчого мистецтва, художньо-мистецьких та освітніх традиціях, відкритий до адаптації зарубіжного мистецького досвіду на окремій території держави, що має історичний, адміністративний характер утворення.

Використані джерела

1. Волинська О.С. Розвиток художньої освіти в Галичині в другій половині XIX – початку XX століття: автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.С. Волинська. – Тернопіль, 2008. – 21 с.
2. Волков С.М. Мистецька освіта в культурі України 90-х років XX століття: Навчальний посібник. – К., 2006. – 207 с.
3. Волощук А.В. Система художньої освіти школярів у спадщині Золтана Баконія (1946 – 1989 рр.) [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / А.В. Волощук. – Київ: Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, 2012. – 278 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
5. Короткий термінологічний словник з педагогіки / укл. О.А. Пермяков, В.В. Морозов. – Кривий ріг: Видавничий дім, 2007. – 116 с.
6. Красюк І.О. Художня освіта на Лівобережній Україні другої половини XIX – початку XX ст.: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01; Кіровоградський держ. пед. ун-т імені В. Винниченка / І.О. Красюк. – Кіровоград, 2013. – 20с.
7. Мовчан В.С. Митець і художня школа / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/25402-154-mitets-hudojnya-shkola.html/> – Назва з екрану.
8. Падалка Г.М. Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку / Г.М. Падалка // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти: збірник – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – С. 3-9.
9. Попик О.І. Розвиток художньої освіти на Поділлі в кінці XIX на початку XX століття [Текст]: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.І. Попик; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти. Київ 2003. – 298 с.

10. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. посіб. – К., 2002. – 270 с.
11. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980. – Т. 4. – С. 719. – Т. 11. – С. 169.
12. Хижна О.П. Художньо-педагогічна підготовка вчителя початкової школи: теорія і практика: [Монографія]. – К.: КНТ, 2015. – 398 с.
13. Шкелебей І.І. Розвиток художньої освіти у школах Німеччини і України в 90-х роках ХХ століття (на матеріалах образотворчого мистецтва): Автореф. дис. ... канд. пед. наук / І. І. Шкелебей ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 21 с.
14. Шмагало Р.Т. Мистецька освіта й мистецтво в культуротворчому процесі України ХХ-ХХІ століть: навч. посіб. – Львів : ЛНАМ; Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 292 с.

Gurich Z.

THE ESSENCE OF CONCEPT OF "REGIONAL ART EDUCATION"

The article substantiates author's definition of "regional art education". It is generalized that art education should be viewed as a process directed onto creative development of the individual, his special abilities, moral, ethical, aesthetic and spiritual qualities. The essence of art education is the ability of fine art to form a harmonious personality, to provide an opportunity to convert the value of social experience through the perceptions of art into personal experience in the process of performing the creative act. It is determined that art education is considered as the process of training masters of fine, decorative and industrial arts, architects, art critics, artists-educators. On the basis of works of contemporary art education representatives it was found out that the term "art school" is used for the treatment of generalized conventional features of figurative and plastic language that is characteristic to a particular area or region of a single nation (national school) or separate educational institution, a master-artist. Simultaneously the concept of "art school" is used to determine the trend in art, based on the organizational and creative principles, opinions and traditions. It is determined that "regional art education" is a process of teaching in educational institutions based on the laws and technologies of creating a fine art work, art and educational traditions, open to adaptation of foreign artistic experience in a specific state area that has a historical, administrative character of formation. It is proved that study of the history of art education regions is an important direction in historical and pedagogical research. In regard to it an appeal to the regional art and pedagogical experience can become a base for improving art education in modern sociocultural conditions.

Key words: education, creative education, art education, school of arts, art school, regional art education.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2016 р.